

29.DÖNEM

2. OLAĞAN BAŞKANLAR KURULU

25 Haziran 2020 / ANKARA

**ÇALIŞMA • HESAP • SERVİS
RAPORU**

Covid-19 patlak vermeden önce dünyada emeğin durumu içler acısıydı. Eşitsizlikler çok ciddi boyutlara ulaşmıştı.

Şimdi bu tabloya bir de salgının yol açtığı yıkım eklenecek. Salgın nedeniyle, dünya kapitalizminin içinde bulunduğu kriz daha da derinleşiyor, işsizlerin sayısı giderek artıyor. Gelir güvencesinden yoksun milyarlarca insan, yoksulluğun pençesine düşüyor.

Dünyada Covid-19 bilançosu

17 Haziran itibariyle, Covid-19 nedeniyle dünyada hayatını kaybeden kişi sayısı 440 bini aşarken virüs tespit edilen kişi sayısı 8,06 milyona yükseldi. Dünya genelinde iyileşenlerin sayısı ise 4,3 milyonu geçti.

ILO'nun Mayıs sonunda yayınladığı rapora göre, 27 Mayıs itibariyle dünya ülkelerinin %94'ü salgın nedeniyle çeşitli önlemler uygulamaya devam ediyor. Ancak diğer yandan hızlı bir normalleşme süreci de işlemeye başladı. Halen, dünya çalışan nüfusunun %20'sini barındıran ülkelerde, sadece yaşamsal

iş ve sektörler çalıştırılırken, bunun dışında diğer üretim durdurulmuş bulunuyor. Ayrıca dünyada çalışan nüfusun %69'unun yaşadığı ülkelerde, bazı sektörlerde üretime ara verilmesi uygulaması sürdürülüyor.

Ekonomide 2020 kayıp yıl olacak

Salgının seyri ve dünyaya nasıl yayılacağı öngörülemediği için Mart ayından bu yana yapılan ekonomik tahminler ve projeksiyonlar, sürekli revize ediliyor. En güncel yayınlardan birisi, Haziran ayında OECD tarafından yapıldı. OECD'nin, 2020 yılına ilişkin dünya ekonomisi ve ülkelere dair yaptığı tahminlerde, salgının etkilerinin beklenenden daha büyük olabileceğine işaret ediyor. Ayrıca OECD iki senaryolu yaptığı tahminlerde, dünyada ikinci dalga yaşanması durumunu da dikkate aldı.

Bu tahminlere göre, bir ikinci dalga yaşanmaması durumunda, dünya ekonomisinde 2020 yılında küçülme %6 oranında olacak. G20 ülkelerinin %7,5 daralması beklenirken, ABD'de ekonomik küçülme %7,3'ü bulacak.

Küresel Ekonomik Aktivite (%)

			Tek dalga senaryosu		Çift dalga senaryosu	
		2012-2019 Ortalaması	2020	2021	2020	2021
Reel Büyüme	Dünya	3,3	-6,0	5,2	-7,6	2,8
	G20 ülkeleri	3,5	-5,7	5,5	-7,3	3,1
	OECD ülkeleri	2,1	-7,5	4,8	-9,3	2,2
	ABD	2,4	-7,3	4,1	-8,5	1,9
	Avro Bölgesi	1,6	-9,1	6,5	-11,5	3,5
	Çin	7,0	-2,6	6,8	-3,7	4,5
	Türkiye	4,9	-4,8	4,3	-8,1	2,0
İşsizlik Oranı (OECD ülkeleri)		6,7	9,2	8,1	10,0	9,9
Reel Ticaret Hacmi Artışı (Dünya)		3,3	-9,5	6,0	-11,4	2,5

Kaynak: OECD

G20 ülkelerinin %7,5 daralması beklenirken, ABD’de ekonomik küçülme %7,3’ü bulacak.

OECD tahminlerine göre, salgından en fazla Avro Bölgesi ekonomilerinin etkilenmesi bekleniyor. Bu bölgede küçülmenin, %9,1 olması tahmin ediliyor. Türkiye’nin ihracatının büyük kısmının gerçekleştiği Avrupa’daki bu olumsuz durum, ülkemiz ekonomisine dönük beklentileri de etkiliyor. Türkiye’nin 2020 yılında %4,8 küçülmesi bekleniyor. Aynı dönemde Çin’de küçülme, diğer ekonomilere göre sınırlı kalarak %2,6 olacak. Ancak 2012-2019 döneminde tutturulan büyüme ortalaması dikkate alınarak Çin’in geçmiş yıllarda %7 büyüdüğü değerlendirildiğinde, Çin ekonomisinin salgından ciddi ölçüde etkilenmekte olduğu ve bu durumun tahminlere yansıdığı not edilmelidir.

2021 yılı büyüme tahminleri ise bize ekonomilerin hangi hızla toparlanacağına dair işaretler veriyor. Buna göre, dünya ekonomisi ve başlıca ülkelerin 2021 yılında ekonomideki salgın kayıplarının bir kısmını geri alması bekleniyor. Ancak baz etkisine rağmen, 2021 yılı büyüme oranı tahminlerinin 2012-2019 dönemi ortalaması civarına ancak ulaşabileceği anlaşıyor. Bu nedenle, ekonomilerde salgın öncesi duruma yeniden dönülmesinin 2021 sonrasına kalacağı görülüyor.

OECD’ye göre, Türkiye 2021 yılında %4,3 oranında büyüyecek. Bu oran, Türkiye’nin 2012-2019 dönemi büyüme ortalaması olan %4,9’luk yıllık ortalamanın altında kalıyor. Bu tahmin, Türkiye ekonomisindeki yapısal sorunlar nedeniyle toparlanmanın diğer ülke gruplarına göre daha uzun süreceği varsayımına dayanıyor.

İşsizlik oranlarının OECD ülkelerinde 2020 yılında 2,5 puan yükselmesi, 2021’de işsizliğin %8,1 olarak gerçekleşmesi bekleniyor. OECD bu projeksiyonu ile salgında işsiz kalanların normalleşme ile birlikte tamamının yeniden işlerine dönemeyeceklerini, ekonomilerin istihdam yaratma kapasitelerinin daha da aşınacağını tespit ediyor.

Diğer dikkat çekici tahmin ise dünya ticaret hacmine ilişkin. Dünya reel ticaret hacminin, 2020 yılında %9,5 ölçüsünde küçülmesi bekleniyor. Bu durum, ihracat ve ithalat faaliyetinin ciddi biçimde azalacağını gösteriyor.

OECD’nin ikinci dalga senaryosu ise yukarıda özetlediğimiz küçülme ve daralma oranlarının daha yüksek gerçekleştiği bir senaryo. Buna paralel olarak ikinci dalganın, ekonomik toparlanmanın çok daha uzun bir süreye yayılacağı bir konjonktür doğuracağı saptanıyor. İkinci dalga olursa, Avro Bölgesi’nin %11,5 ve Türkiye’nin ise %8,1 küçülme tahmini ile bu durumdan en fazla etkilenen bölge ve ülkelerin başında geleceği anlaşıyor.

Salgının istihdama etkileri

ILO Ocak ayında küresel işsizlik ile ilgili yaptığı tahminleri¹, Covid-19 sonrası değiştirmek zorunda kaldı. Üstelik salgın süresince tahminini 3. kez revize ederek, tablonun giderek kötüleştiğini teyit etti. Salgının başında ILO, istihdamda kaybın 195 milyon tam süreli iş kaybına tekabül edeceğini tahmin ederken, salgının ilerleyen günlerinde bu tahmininde daha karamsar hale geldi. Son tahmini 305 milyon tam süreli iş kaybı yaşanacağı yönünde oldu. ILO, 1,6 milyar işçinin salgın nedeniyle geçim imkanlarını

1 Bir önceki raporumuzda, ILO’nun istihdam ve işsizlik ile ilgili 2020 Ocak ayında yaptığı saptamaları özetlemiştik.

kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabileceğini belirtiyor.

ILO bu projeksiyonu, ülkelerde salgın sırasında haftalık ortalama çalışma saatlerindeki düşüş üzerinden hesaplıyor. Ancak bu hesabı yaparken, çalışma saatlerindeki düşüş yoluyla hesapladığı iş kaybının, salgında aynı sayıda işsiz artışı yaşanacağı ya da aynı ölçüde işsizlik oranında bir yükseliş anlamına gelmeyeceği notunu da düşüyor. Nitekim, ILO bu projeksiyonu yaptığı raporunda var olan dünya işsizlik oranına 305 milyon tam süreli iş kaybını ekleyerek bir olası işsizlik oranı hesaplamıyor.

Kapitalizmin merkez ülkelerinden ABD’de salgının başlamasından bugüne 9 haftalık periyotta, işsizlik maaşı başvuruları 38 milyonu aştı. Salgın öncesi %3,5 olan işsizlik oranı, Nisan’da %14,7’ye çıktı. ABD’de işsizlik oranları, olduğundan düşük hesaplandığı iddiaları ortaya atıldı ve bu durum tartışma yarattı. Çünkü açıklanan Nisan ayı verisinin gerçeği yansıtmadığı, işsizlik oranının işsizlik başvuru sayıları dikkate alındığında %20’lere yakın hesaplanması gerektiği belirtiliyor. Ancak bu tartışmalar devam ederken, Mayıs ayında ABD’de işsizliğin %13,3’e gerilediği açıklandı.

1929 Büyük Buhran döneminde ABD’de işsizlik %2,2’den 3,5 yıl içerisinde %25,6’ya çıkmıştı. Salgında işsizlik oranının kısa bir sürede %16’nın üzerine çıktığı görüldü. Yani şok daha büyük, ama bu şokun zamana nasıl yayılacağını salgının seyri belirleyecek. ABD’de de normalleşme yönünde adımlar atılmasının ardından, işsizlik maaşına daha az kişi başvurmaya başladı. Haziran’ın ilk haftasında 2,2 milyon kişinin işsizlik maaşına başvurduğu açıklandı.

AB istatistik kurumu Eurostat, 19 ülkeden oluşan Avro Bölgesi (Avro kullanan ülkeler) işsizlik oranının (mevsimsellikten arındırıl-

mış verilere göre) Mart ayında %7,1 seviyesinden Nisan’da %7,3’e çıktığını açıkladı. AB genelinde ise işsizlik %6,4’ten %6,6’ya çıktı. AB ülkelerinin salgının hemen başında büyük destek paketleri açıklaması nedeniyle, işsizlik artışı sınırlandığı belirtiliyor. Ancak, Türkiye’de olduğu gibi AB’de de salgın sırasında iş arama imkanı kalmadığı için iş aramayan geniş kesimler oluştu. Bu durum da, bu kesimler işsizden sayılmadığı için işsizlik oranlarının resmi rakamlarda fırlamasının önüne geçiyor.

Görüldüğü gibi, salgın döneminde tüm dünyada ekonominin olağan istatistik ve göstergeleri gerçek durumu göstermekte yetersiz kalıyor.

Salgın eşitsizlikleri daha görünür hale getirdi

Salgın işsizliğin artmasına ve emekçi kesimlerin gelirlerinin azalmasına yol açtığı için, dünyada var olan eşitsizliklerin daha görünür hale gelmesine neden oldu. Giderek daha geniş bir nüfus kesimi, gelecekte umudunu kesmekte ve güvenceli bir iş bulma şansının kalmadığını düşünmektedir.

Hatırlanacağı gibi, salgın öncesinde de bu sorunlar karşısında toplumsal tepkiler artmaya başlamış ve emekçiler bu tepkilerini çeşitli eylemlerle göstermişlerdi. Salgının yoksul kesimleri daha fazla etkilemesi, hayatını idame ettirebilmek için çalışmak zorunda olan emekçilerin en riskli nüfus grubu olması tepkileri daha da arttırdı. Emekçiler, salgın sırasında birçok ülkede ikinci sınıf vatandaş muamelesine maruz kaldılar.

ABD’de siyah George Floyd’un polis tarafından öldürülmesinden sonra başlayan eylemlerin hem uzun bir zamana yayılması hem de kitleselleşmesinin, böyle bir arka planı olduğunun altı çizilmelidir.

Polisin ırkçı şiddetine karşı halkın gösterdiği tepki, sönümlenmek yerine gün geçtikçe artmış ve giderek toplumsal eşitsizliklere duyulan öfkeyle birleşmiştir. Kısa bir zaman sonra, eylemlerde beyazlar, siyahlar ve göçmenler tepkilerini hep birlikte göstermeye başlamıştır.

Salgın sırasında işsiz kalmış olan George Floyd'un öldürülmesi, milyonlarca Amerikalının kendi yaşadığı sorunlarla ve maruz kaldığı ayrımcılıkla özdeşlik kurduğu bir olay haline geldi. ABD'de ırkçılığın sınıfsal kökleri ve yönleri olduğu biliniyor. Köle emeği, bu coğrafyada kapitalist gelişimin ilk birikiminde önemli bir yere sahip oldu.

Öte yandan, ayrımcılığın güncel sonuçları da ülkede geniş kesimleri etkilemeye devam ediyor. ABD'de 2008 Krizi'nin etkileri hâlâ sürüyor, o dönem yaşanan istihdam kayıpları henüz giderilemedi. O krizin etkileri, toplumda eşitsizlikleri arttırırken, siyahları daha fazla vurmuştu. Siyahlar daha fazla işsiz kalmış, ücretleri daha da düşmüştü.

2019 verilerine göre, siyah işçiler beyazların aldığı ücretin ancak %73'ünü kazanabiliyor. Yani ortalama ücretleri, beyaz işçilerden dörtte bir oranında daha düşük. Yoksulluk oranı, beyazlarda %8,1 iken siyah nüfusta %21'e kadar çıkıyor. Daha yoksul olmaları ve zor şartlarda yaşamalarına bağlı olarak siyahların, astım, diyabet, hipertansiyon ve obezite sorunları ile daha fazla karşı karşıya kaldıkları görülüyor. Siyahların %12'si herhangi bir sağlık sigortasına sahip bulunmuyor. Bu oran beyazlarda %7.

ABD'de bu eşitsizlikler, salgın döneminde daha da keskinleşti. Bilindiği gibi, ABD, dünyada virüs nedeniyle ölümlerin en yüksek yaşandığı ülke. ABD'de hayatını kaybedenlerin sayısı 119 bini aştı. Vaka sayısı ise

2,2 milyonun üzerinde. Tüm dünyada olduğu gibi ABD'de de, salgın yoksulları daha fazla vuruyor. ABD'de siyah Amerikalıların salgında ölüm oranının daha yüksek olduğu görülüyor. Her 100 bin siyah içerisinde virüsten ölenlerin sayısı 55 iken beyazlarda bu sayı 23. Yani siyahlarda ölüm oranı, beyazların 2,4 katı düzeyinde bulunuyor. Siyah Amerikalılar toplam nüfusun %13'ünü oluştururken, virüsten ölenlerin neredeyse dörtte biri siyahlardan oluşuyor.

Bu eşitsizliğin en önemli sebebi, salgın döneminde çalışmaya devam etmek zorunda kalan emekçilerin içerisinde siyahların oranının daha fazla olması. Salgın sırasında siyahlar daha fazla işsiz kaldı ve işsiz kalanların içerisinde siyahlar, gelir sağlamak amacıyla geçici işlerde çalışmak için izolasyondan çıkmak durumunda kaldı. ABD'de siyahlar arasında işsizlik salgından önce de, beyazlara göre yüksekti. Nisan ayı itibariyle, beyaz işçiler arasında işsizlik %14'e ulaşırken, siyahlar arasında işsizlik %17'ye çıktı. İstihdam oranında Şubat ayından Nisan'a özellikle siyahlar arasında 11 puanlık bir düşüş yaşandı. Beyaz işçilerde de istihdam oranı azaldı, ancak bu gerileme 9 puan ile biraz daha sınırlı kaldı.

Dolayısıyla ABD'de yaşananların altında sınıfsal bir boyut var ve daha fazla sömürülen siyahlar, salgın sırasında biriken tepkilerini, bu ırkçı cinayetin ardından gösterdiler. Onlara, salgından farklı biçimde etkilenen diğer emekçi kesimler de eklendi.

ABD'deki gösteriler, salgın nedeniyle dünyada artan eşitsizliklerin ve keskinleşen çelişkilerin toplumsal tepkilerin artmasına neden olacağının bir işareti oldu. Nitekim, benzer tepkiler birçok ülkede de farklı düzeylerde ortaya çıktı.

Salgında emeğin önemi bir kez daha görüldü

Ülkemizde ilk Covid-19 vakası, 10 Mart'ı 11 Mart'a bağlayan gece Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından yapılan bir basın açıklaması ile duyuruldu. O tarihten bu yana 16 Haziran 2020 itibariyle, tespit edilen toplam vaka sayısı 181 bin 289 kişiye ulaştı. Bu kişilerden 4 bin 842 bini hayatını kaybederken, 153 bin 379 kişi ise iyileşti.

Salgın boyunca, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de bazı önlemler alındı ve günlük yaşama belli kısıtlamalar getirildi. Bu önlemlerden bazıları şunlardı: İlk, orta ve yüksek eğitime ara verilmesi, 65 yaş üstü ve 18 yaş altı vatandaşlara sokağa çıkma yasağı, virüsün daha etkili olduğu risk grubundaki kronik hastaların mesailerine dönük düzenlemeler, haftasonları ve bayram tatillerinde sokağa çıkma kısıtlamaları, insanların birlikte bulunduğu işyerlerinin (lokanta, kafe, eğlence yerleri, çay bahçeleri vb.) kapatılması, spor müsabakalarının ve toplu etkinliklerin (toplantı, toplu eğitimler, dernek ve sendika genel kurulları gibi) yasaklanması, seyahat kısıtlaması getirilerek büyükşehirler ve Zonguldak'a giriş-çıkışın yasaklanması, uçak seferlerinin iptal edilmesi, şehir içi toplu taşımada kapasite sınırı getirilmesi...¹

Alınan bu önlemlerin yanı sıra, alınamayan önlemler de tartışma konusu oldu. 14 günlük tam karantina kararı alınarak, hayatın tümüyle durdurulması ve virüsün yayılmasının engellenmesi bazı bilim adamları tarafından önerildi. Sokağa çıkma yasağı karar-

larının geç verilmiş olması ve sadece hafta sonu ile sınırlı olması da eleştirilen hususlar arasındaydı. Üretimin zorunlu ve acil durumlar dışında 15 gün boyunca durdurulması, 30 Mart 2020 tarihinde eş zamanlı açıklama yayınlayan işçi konfederasyonlarının da (Türk-İş, DİSK ve Hak-İş) önerilerinden birisiydi.

Salgın sırasında başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere tüm yetkili ve ilgili kurumlar, halkı evde kalmaya ve toplumsal hareketliliği azaltmaya davet ettiler. Ancak halka evde kal çağrıları yapılırken, nüfusun önemli bir kesimini oluşturan emekçiler çoğunlukla çalışmak zorunda kaldılar. Öte yandan işçilerin, hayatın sürmesi, ekonomide çarkların dönmesi ve temel ihtiyaçların karşılanması açısından ne kadar büyük bir role sahip olduğu bir kez daha görülmüş oldu. Hayat ve üretim, işçilerin alınteri ve emeği ile var olabiliyor.

Salgın boyunca, bazı sektörlerdeki işlerin yoğunluğunun artmasına bağlı olarak özellikle online alışveriş şirketleri, kargo-lojistik, PTT emekçileri, marketler, eczaneler, ecza depoları başta olmak üzere bazı emekçiler daha yoğun çalışmak durumunda kaldı.

Elbette sağlıkçılar ve sağlık emekçileri, salgın ile mücadelede hem ön safta yer aldılar hem de gecelerini gündüzlerine katarak fedakarca halkımızın iyi olması için savaştılar. Kendilerini de riske atmaktan çekinmeyen sağlık emekçilerinin bu cansiperane mücadelesi hâlâ sürüyor. Ne yazık ki, bu dönemde

1 Covid-19'un etkileri, sonuçları ve salgın boyunca alınan önlemlere ilişkin daha ayrıntılı bilgiler Çalışma Raporumuzun İSİG Servis Raporunda yer almaktadır.

binlerce sağlık emekçisi virüse yakalandı ve hayatını kaybedenler arasında sağlıkçılar da bulunuyor. Bu durum, salgında sağlıkçılara minnettarlığımızı alkışlayarak göstermenin yetmeyeceğini göstermektedir.

Mayıs ayından itibaren ise normalleşme adımları duyuruldu ve uygulanmaya başlandı. 1 Haziran 2020 Pazartesi günü ise en geniş normalleşme adımı atılarak, salgın sırasında uygulanan ve toplumsal yaşamı etkileyen birçok kısıtlama kaldırıldı.

Salgında emekçiler büyük risk altındaydı

Salgında özellikle üretimde çalışan, işini makina başında yapan, üretim tezgahında ekmegini kazanan emekçilerin, evden çalışmak ya da çalışma biçimini değiştirerek üretimi sürdürmek seçeneği bulunmuyordu. Üretimdeki milyonlarca emekçinin virüsten korunması için temel ihtiyaç olmayan üretim ve hizmetlerin tümünden durdurulması ve tam karantina uygulanması gerekmektedir.

Müşteriler ile doğrudan temasın olduğu hizmet işkolunda, bazı işyerleri alınan idari kararlarla bazı işyerleri ise (AVM'lerdeki

satış mağazaları) kendi inisiyatifleriyle faaliyetini durdurdu. Bu nedenle başta hizmet sektöründe olmak üzere yaklaşık 150 bin civarında işyerinin faaliyetlerine geçici olarak ara verdiği tahmin ediliyor. Bu işyerlerinin bir bölümü ise geçici kapanmanın yol açtığı ekonomik sıkıntıların üstesinden gelemeyerek iflas etti.

Emekçi kesimler, salgın boyunca hem hastalık riski ile hem de gelir kaybı sorunu ile karşı karşıya kaldılar. Bazı emekçiler, işini kaybetti, ancak yapılan düzenlemeler nedeniyle İşsizlik Sigortası Fonu'ndan dahi yararlanamaz duruma geldiler.

Petrol-İş, salgının ilk günlerinde milyonlarca emekçinin salgının olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik bir basın açıklaması yayınladı. 23 Mart 2020 tarihinde yaptığımız açıklamada, emekçilerin iş ve gelirlerinin devlet güvencesi altına alınması, işten çıkarmaların yasaklanması, stratejik tesisler ile temel ihtiyaç maddelerinin üretimi dışında risk altında olduğu değerlendirilen tüm işyerlerinde üretimin durdurulması gibi talepler yer aldı.

ÜRETİMDEKİ MİLYONLARCA EMEKÇİ KORUNMALI GEREKLİ ÖNLEMLER ALINMALIDIR

Basın Açıklaması (23.03.2020)

Dünyayı olduğu gibi ülkemizi de etkileyen Korona Virüs salgını, giderek toplumsal ve ekonomik sonuçları ağırlaşan büyük bir sorun haline gelmektedir. Bu salgına karşı, devletin tüm kurum ve kuruluşlarını seferber etmesi, halkımızın da bu seferberliğe katılması ve dayanışma içerisinde olması zorunludur.

Nitekim bu bilinçle, lkemizde Korona Virüs vakasının tespit edildiği 10 Mart gününden

itibaren başta sağlıkılarımız olmak üzere yoğun bir çaba göstermekte, devlet kamu sektöründe bazı önlemler almakta ve ekonomide üretimin sürekliliğini sağlamak üzere paketler açıklanmaktadır.

Ancak salgının diğer ülkelerdeki seyri ve Türkiye'deki gidişatı düşünüldüğünde, halihazırda alınan kararların yetersiz kalacağı öngörülerek daha kapsamlı tedbirlerin alınmasının zorunlu hale geleceği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Eğitim ve öğretime tüm kademelerde ara verilmesi ile hizmet sektöründe faaliyet gösteren lokanta, eğlence yerleri, konser, tiyatro ve spor salonları vb. mekanların kapatılmasından sonra, kamu istihdamında idari izin ve esnek çalışma uygulaması yanında 65 yaş üstü ve kronik rahatsızlığı olan vatandaşlarımızı sokağa çıkma kısıtlaması getirilmiştir.

Bu olağanüstü koşullarda getirilen söz konusu önlemlerin kapsamadığı milyonlarca emekçi ise üretimin sürmesi ve ihtiyaçların karşılanması amacıyla çalışmaya devam etmektedir. Ücretlerinden başka geliri olmayan, bu geliri elde etmek ve işini kaybetmemek için çalışmak zorunda olan emekçiler, büyük risk altında işlerine gidip gelmektedir.

Salgının daha önce yayıldığı bazı ülkelerde de uygulanmaya başlanan bazı kamusal önlemlere bir an önce başvurulmalı ve emekçi halkımızın sağlığı koruma altına alınmalıdır. Bu çerçevede;

- Özel sektörde işyerlerinde, fabrikalarda, atölyelerde, madenlerde ve hizmet alanlarında çalışan milyonlarca emekçinin istihdamının sürekliliği devlet güvencesi altına alınmalıdır. Salgın süresince işten çıkarmalar yasaklanmalıdır.

- Stratejik tesisler ile temel ihtiyaç maddelerinin üretimi dışında, risk altında olduğu değerlendirilen tüm işyerlerinde üretim gerektiğinde durdurulmalı, ücret gelirlerinde eksilme olmaksızın çalışanlar idari izinli sayılmalıdır. Üretimin durması nedeniyle oluşacak ekonomik kaybın telafi edilmesi amacıyla devlet tarafından ek önlemler alınmalıdır.

- Çalışma mevzuatında mücbir sebep ve üretimin durması nedeniyle işçi aleyhine uygulanabilecek maddeler esnetilmeli, bu doğrultuda düzenlemeler yapılmalı ve işçilerin hakları korunmalıdır.

- Halen yürütülmekte olan toplu iş sözleşme prosedürlerinin sürdürülmesi imkansız hale

gelmektedir. Bu sebeple herhangi bir hak kaybına uğranmaması bakımından devam eden ve başlayacak toplu iş sözleşme prosedürleri için salgın süresince geçerli olacak bir mevzuat değişikliği yapılmalıdır.

- Üretimin devam ettiği işyerlerinde çalışanların sağlığının korunması amacıyla gerekli tüm önlemler alınmalı, çalışma düzeni ve çalışma koşulları salgın riskine göre düzenlenmelidir. Bu işyerlerinde yaygın ve hızlı test uygulamasına başlanmalıdır.

- Özel sektörde, 65 yaş üstü ve kronik hastalığı bulunan tüm çalışanlar işveren vekilleri dışında istisnasız idari izinli sayılmalıdır.

- İşsizlik Sigortası Fonu'ndan işsizlerin yararlanma koşullarının kolaylaştırılmasının önemi, salgın döneminde bir kez daha ortaya çıkmıştır. İşsizlerin fondan yararlanma şartları kolaylaştırılmalı, işsizlik ödeneği miktarı artırılmalı ve yararlanma süreleri uzatılmalıdır.

- Kısa çalışma ödeneğine salgın nedeniyle başvuruların açılması olumludur. Bu ödenekten hızlı biçimde yararlanılması sağlanmalı, ödenekten yararlanan işyerlerinde çalışan işçilerin aldıkları ücretlerin daha sonra işsiz kaldıklarında alacakları işsizlik ödeneğinden mahsup edilmesi uygulaması kaldırılmalıdır.

- Salgın süresince başvuru uzaktan ve evden çalışma gibi esnek çalışma biçimlerinde işçilerin herhangi bir hak kaybına uğraması engellenmelidir. Bu uygulamalar ve bu dönemde esnek çalışmaya (telafi çalışma süresinin uzatılması vb.) dair yapılan düzenlemeler kalıcı hale getirilmemelidir.

Ülkemizde yaşanan her ne olursa olsun, halkımızın hep birlikte sürdürülen seferberliğin bir parçası olarak ve dayanışma duygusunu yükselterek bu sorunu aşacağına olan inancımız tamdır.

Salgının yayılma hızı arttığı ölçüde işçi konfederasyonları da hükümete uyarılarla bulunarak bazı acil taleplerini gündeme getirdi. 30 Mart 2020 tarihinde konfederasyonumuz Türk-İş, DİSK ve Hak-İş eş zamanlı bir açıklama yayınlayarak ortaklaştığı taleplerini sıraladılar. Açıklamada,

“- Kovid-19 salgını süresince işten çıkarmalar yasaklanmalıdır. Kovid-19 salgınının yeni bir işsizlik dalgasına yol açmaması, işin ve işçinin gelir sürekliliğinin sağlanması için Kovid-19 ile mücadele döneminde işverenin iş sözleşmesini fesih imkanı askıya alınmalıdır.

- Kovid-19’a karşı mücadele kapsamında zorunlu ve acil mal ve hizmet üretimi hariç olmak üzere, en az 15 gün süreyle, bütün işlerin durdurulması, işçilerin korunması ve salgının yayılma hızının önlenmesi için önem arz etmektedir.

- İşten çıkarılmaların ve işlerin durdurulmasının yol açacağı gelir kaybına karşı İşsizlik Sigortası Fonu kaynakları hızla devreye sokulmalı, işsizlik ödeneği ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanmak için işçi açısından gerekli olan koşullar kaldırılmalıdır.” gibi temel talepler öne çıkarıldı.

Diğer yandan diğer bazı sendikalarla birlikte Petrol-İş de, üretimin devam ettiği işyerlerinde virüs bulaşma riskinin en aza indirilmesi açısından İSİG kurallarının eksiksiz uygulanması, çalışma düzeni ve koşullarının işçilerin herhangi bir hak kaybına uğramayacakları biçimde yeniden belirlenmesi noktasında ısrarcı oldu.

Salgın önlemleri adı altında işverenler kollandı

Salgın boyunca alınan birçok karar ve gerçekleştirilen düzenlemede, nüfusun en geniş kesimi olan emekçilerin ihtiyaçları değil, işverenlerin çıkarları gözetildi. Bu durum hü-

kümetin konuya yaklaşımı ile ilgiliydi. Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, 30 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklamada “En önemli hassasiyetimiz, temel ihtiyaç maddelerinin arzında sürekliliği sağlamak ve ihracatı desteklemek için üretimin kesintisiz sürmesini temin etmektir. Türkiye, her hal ve şart altında üretime devam etmek, çarklarının dönmelerini sağlamak zorunda olan bir ülkedir” dedi.

Hükümetin bu yaklaşımı, aynı zamanda yapılabildiği her durumda üretimin devamını isteyen sermayedarların istekleriyle uyumluydu. Bu nedenle, haftasonu için ilan edilen ilk sokağa çıkma yasağı, ilk vakanın tespit edilmesinden tam 1 ay sonra ilan edilebildi. Fakat bu karar nedeniyle üretimin aksamasını istemeyen işverenler, gerek bireysel gerek de bağlı oldukları işveren örgütleri aracılığıyla fabrikalarına ve çalışanlarına istisnalar talep etti. Sokağa çıkma yasaklarında, firmanın ihracata çalışması, sipariş yetiştirme zorunluluğu gibi istisnalarla çalışanlar risk altına sokularak fabrikalar çalışmaya devam etti.

Salgın döneminin emekçiler üzerinde diğer olumsuz etkisi ise işyerlerinin geçici olarak kapanması, işten çıkarma, ücretsiz izin vb. uygulamalar nedeniyle emekçi kesimlerin ciddi bir gelir kaybına uğraması oldu.

Salgının ilk günlerinde, Kısa Çalışma Ödeneği’nden yararlanma koşulları esnetilerek, işverenlerin bu ödeneye başvurması sağlandı. Ancak bu ödenekten yararlanan milyonlarca işçi, gelir kaybına uğradı.

Esnek çalışma biçimlerinden biri olan telafi çalışması 4857 sayılı İş Kanunu’nda düzenleniyor. Kanuna göre zorunlu nedenlerle işin durması veya normal çalışma sürelerinin önemli ölçüde altında çalışılması durumunda en çok 2 ay uygulanan telafi çalışması

salgın döneminde 4 aya çıkartıldı. Cumhurbaşkanlığına da 4 aya uzatılmış olan telafi çalışma süresine iki katına kadar çıkartma yetkisi verildi.

Hükümetin Nisan ayında, “işten çıkarmaları yasaklıyorum” diyerek çıkardığı düzenlemede² ise her ne kadar çalışanları mağduriyetlerini giderme amacıyla hazırlandığı iddia edilse de, asıl olarak işverenlerin ihtiyaçlarını karşılamayı hedefliyordu.

Bu düzenlemede iddia edildiği gibi işten çıkarma bütünüyle yasaklanmıyor, İş Kanunu 25/2 ile işten çıkarmaları istisna tutuyordu. Patronlar bu maddeyi olağan zamanlarda da istismar ederek işten çıkarmalarda sıklıkla kullanıyordu. İşverenlere düzenlemede bu açıdan bir açık kapı bırakıldı.

Düzenlemede asıl sorunlu madde ise ücretsiz izin uygulamasında işçinin rızasının alınması şartının kaldırılması oldu. Böylece işverenler, çalıştırdıkları işçinin rızasını almadan ücretsiz izin uygulamasına başvurma olanağına kavuştular. Ücretsiz izne gön-

derilen işçiler, İşsizlik Sigortası Fonu’ndan aylık 1.177 TL (vergi hariç 1.168 TL) gibi sadaka düzeyinde bir gelirle yaşamaya mecbur bırakıldı.

Pakette bir diğer düzenleme ise 6356 sayılı Kanun’da yapılan değişikliklerle toplu iş sözleşmesi ve örgütlenme gibi temel bazı sendikal haklarının uygulanmasının ertelenmesi oldu. Düzenleme ile birlikte, sadece alınmış olan grev kararlarının uygulanması, uyuşmazlık halinde sözleşme sürecinin 3 aylığına ertelenmesi öngörüldü. Yapılan düzenlemeyle, sözleşme hakkının kullanılabilmesi işverenlerin inisiyatifine bırakıldı. İşveren isterse sözleşme imzalanabilecek, istemezse bu hakkın kullanımı fiilen 3 ay ertelenecekti. Ayrıca, sendikalar yetki tespiti istediklerinde yetki tespitine Bakanlıktan yanıt 3 ay sonra verilecek, yani sendikal örgütlenme de 3 ay ertelenmiş olacak.

17 Nisan’da yürürlüğe giren bu düzenlemelerin süresi 17 Temmuz’da sona erecektir. Sendikal haklara ilişkin ertelemelerin 17 Temmuz’da kaldırılması bekleniyor. Ancak

SALGIN DÖNEMİNDE İŞVERENDEN ÖNCE İŞÇİ KORUNMALI, İŞÇİNİN İŞ VE GELİR GÜVENCESİ SAĞLANMALIDIR

Basın Açıklaması (17.04.2020)

Geçtiğimiz hafta kamuoyuna yansıyan taslak sonrasında yoğun tartışmalara sebep olan ve hükümet tarafından işten çıkarmaların yasaklanacağı belirtilerek sunulan düzenleme TBMM’de kabul edilmiştir.

Kabul edilen, Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, işten çıkarmalar, toplu sözleşme süreçleri ve ücretsiz izin gibi konularda önemli düzenlemeler içermektedir.

2 Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ve sendikal faaliyetlerimize etkileri, Çalışma Raporumuzun Hukuk ve TİS Servis Raporlarında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Milyonlarca çalışanı yakından ilgilendiren böylesine önemli bir tasarının TBMM’de ilgili komisyondaki çalışmaları ve genel kuruldaki görüşmelerinin tek günde hızla çıkarılması dikkat çekmiştir. Üstelik söz konusu düzenlemenin, konunun doğrudan muhatabı olan konfederasyonlar ve sendikalar ile paylaşılmaması büyük bir eksikliktir. Bu yaklaşım, salgın günlerinde büyük bir seferberlik ilan ettiğimiz bu dönemin ruhuna ve ihtiyaçlarına aykırıdır.

TBMM’de kabul edilen kanun, büyük riskler altında çalışmaya devam eden emekçileri ekonomik açıdan koruyan ve gelirlerini güvence altına alan bir içeriğe sahip olması gerekirken, temel sendikal haklarımızı erteleyen, işverenleri ücretsiz izin uygulamasına teşvik eden ve ücretsiz izne çıkarılan işçileri ayda 1.177 TL gibi yetersiz bir gelire mahkûm eden bir düzenlemedir.

İşten çıkarmalar yasaklanmıyor

Kanunda öne çıkan düzenleme, işten çıkarmaların 3 ay yasaklanmasına ilişkin değişikliktir. Ne var ki, bu düzenleme ile işten çıkarmalar yasaklanmamakta, istisna getirilmekte ve İş Kanunu 25/2’ye göre işten çıkarmalara imkan verilmektedir. İşverenlerin halihazırda bu maddeyi kullanarak gerçeği yansıtmayan gerekçelerle işçilerin iş akdini feshettikleri bilinmektedir. Şimdi işverenler bu maddeye daha fazla başvurarak işçi çıkartabileceklerdir.

Ayrıca, yasaya aykırı biçimde diğer maddelere göre işten çıkarma yapan işverenlerin, işçi başına ödeyeceği ceza ise brüt asgari ücret düzeyindedir. İşverenlerin bu göstermelik cezayı göze alarak işten çıkarma yapmalarının önü de açıktır.

Ücretsiz izin teşvik ediliyor

Mevzuatta işçinin rızası olmadan ücretsiz izin uygulamasına başvurulamamaktadır. Ancak yeni düzenleme ile işverenlere tek taraflı ve keyfi olarak işçiyi ücretsiz izne çıkarma hakkı verilmektedir. Üstelik düzenlemede, ücretsiz izin durumunun işçiye fesih hakkı doğurmasının önüne de geçilmiştir. Ücretsiz izin uygulaması, işverenler açısından cazip kılınmakta ve salgın süresince işverenlerin kısmen ya da tamamen işçileri ücretsiz izne çıkarması adeta teşvik edilmektedir. Üstelik yeni düzenleme ile kısa çalışma ödeneği yerine ücretsiz izne başvurulması nedeniyle, işçinin gelirinde önemli bir düşüş gerçekleşecektir.

İşçiye “günlük 39,24 TL ile geçin” deniyor

Kanunda, işverenin ücretsiz izne çıkardığı işçilere, kıdem ve prim şartı nedeniyle kısa çalışma ödeneğine hak kazanamayan işçilere ve 15 Mart 2020 tarihinden sonra işten çıkarılmış kıdem ve prim şartı nedeniyle İşsizlik Sigortası Fonu’ndan yararlanamayan işçilere 3 ayla sınırlı olmak üzere günlük 39,24 TL ödeneceği düzenlenmiştir. Aylık 1.177 TL’ye denk gelen bu ödenek, bir işçinin salgın boyunca kendisinin ve ailesinin hayatını idame ettirmesine yetmeyecektir. Bu meblağ, asgari ücretin yaklaşık yarısı ve Kısa Çalışma Ödeneğine başvuran işyerlerinde işçinin alabileceği aylık taban ücretin %67’si seviyesindedir. İşverenlerin teşvik edildiği ücretsiz izin uygulaması ile işçilerin geliri önemli ölçüde düşecektir.

Toplu sözleşme hakkı işverenlerin inisiyatifine bırakılıyor

Tasarının TBMM’ye sunulan ilk halinde,

6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu kapsamında grev ve lo-kavta ilişkin süreçler dahil toplu sözleşme süreçleri 3 aylığına durdurulmaktaydı. Cumhurbaşkanına bu süreyi 3 ay daha uzatma yetkisi verilmekteydi. Tasarının ilgili Meclis Komisyonunda yapılan görüşmelerinde, bu düzenleme değiştirilerek toplu sözleşme süreçlerinin durdurulması yerine 3 ay ertelenmesine karar verilmiştir ve TBMM Genel Kurulu'nda madde bu haliyle kabul edilmiştir. Böylece toplu sözleşme hakkının kullanılmasına ilişkin getirilmek istenen yasak, ertelemeye dönüştürülmüştür. Sendikalar ve işverenler, isterlerse toplu sözleşme imzalayabileceklerdir.

Ancak düzenleme ile birlikte, sadece alınmış olan grev kararları uygulanabilecek, uyuşmazlık halinde sözleşme süreci 3 aylığına ertelenmiş olacaktır. Bu şartlarda sözleşme hakkının kullanılabilmesi işverenlerin inisiyatifine bırakılmıştır. İşveren isterse sözleşme imzalanabilecek, istemezse bu hakkın kullanımı fiilen 3 ay ertelenecektir. Ayrıca, sendikalar yetki tespiti isteyebilecek ancak yetki tespitine Bakanlıktan yanıt 3 ay sonra verilecektir, yani sendikal örgütlenme de 3 ay ertelenmiş olmaktadır.

Görüldüğü gibi, salgın döneminde işçiden çok işvereni kollayan bu Kanun, işçi-

nin işinin ve gelirin korunduğu bir düzenleme olmaktan uzaktır.

İşçilerin hayatı, işi ve geliri ile ilgili kararlar, işverenlerin iki dudağı arasındadır. Bu yasa değişikliği ile işten çıkarma yasaklanmadığı gibi işverenlere işçileri tek taraflı ücretsiz izne çıkarma gibi bir koz da verilmiştir. Her ne kadar, Kısa Çalışma Ödeneği'ne başvurular kolaylaştırılmış ve ödenekten yararlanmak için beyan yeterli sayılmışsa da, işverenlere ücretsiz izin gibi uygulamalar yerine bu ödeneye başvurma konusunda bir bağlayıcı hüküm getirilmemiştir.

Milyonlarca emekçiyi ilgilendiren bu düzenlemenin alelacele, bir baskın kanun niteliğiyle çıkarılması, konfederasyonların görüşlerinin alınmaması önemli bir eksikliktir. Bu kanun işçiyi değil işvereni kollamaktadır, salgında işçileri virüs riskinin yanında gelirlerinin düşmesi ve asgari ücretin yarısına geçinme riski ile de karşı karşıya bırakmaktadır. Bu kanunda, işçileri çalışma hayatında daha güçsüz bir konuma itecek, güvencelerini ortadan kaldıracak maddelerin yasalaşması kabul edilemez.

Salgın döneminde öncelikle emekçiler korunmalı, işçilerin iş ve gelir güvencesi tam anlamıyla sağlanmalıdır.

ilgili düzenlemede, Cumhurbaşkanı'nın söz konusu ertelemeleri 3 ay daha uzatma hakkı bulunuyor.

Petrol-İş, 17 Nisan 2020 tarihinde yaptığı basın açıklamasıyla bu düzenlemenin mahsurlarına ve emekçilere olası olumsuz sonuçlarına dikkat çekti. Bu açıklamada, hükümetten işverenleri değil emekçileri ko-

ruyan düzenlemeler çıkarması istendi.

Salgın döneminde emekçiye kaynak yine yok

Salgın sırasında açıklanan ekonomik paketlerin ve yapılan düzenlemelerin işverenlerin uğradığı kayıpları gidermek ve işletmelere yeni kaynaklar tashih etmek amacını taşıdığı açık biçimde görülüyor. Paketlerde, çalı-

şanlara salgın boyunca aktarıldığı belirtilen kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği (ücretsiz izin ödeneği) ve işsizlik ödeneği gibi kalemler, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanıyor. Dolayısıyla bu kaynak zaten işçinin birikimleriyle oluşuyor ve yine işçinin işsiz kaldığında kullanacağı hakları içeriyor. O nedenle kaynak paketlerinde salgın sırasında çalışanlara aktarıldığı belirtilen meblağlar, aslında devede kulak kalıyor. Bu paketlerin neredeyse tamamının işverenlere, kredi, teşvik ve kolaylıklar olarak aktarılmış olduğu ortaya çıkıyor.

Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, "Sosyal Koruma Kalkanı" çerçevesinde çalışanlara yapılan ödemeleri 13 Haziran 2020 tarihli bir tabloyla açıkladı. Bu tabloda, geliri olmayan ya da dar gelirli hanelere verilen sosyal yardımlar dışındaki kalemler, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanan ödemeleri içeriyor.

Bakanlığın açıkladığı verilere göre, pandemi sürecinde kısa çalışma ödeneğinden yararlanan çalışanların sayısı 3 milyon 490 bin 69'a ulaştı. Ücret izne gönderilenlere ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanamayanlara ödenen nakdi ücret desteği alanlar 1 milyon 358 bin 375'e yükseldi. Aynı dönemde

işsizlik ödeneği alanların sayısı ise 717 bin 911 oldu. Bu üç ödenek ve destek, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılandı. Yine 3 ayrı fazla, 1.000 TL alan hanelerin toplam sayısı, 6 milyonu aştı.

Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak tarafından 14 Mayıs 2020 tarihinde yapılan açıklamada, ekonomi paketleri vasıtasıyla 240 milyar TL'lik bir kaynağın salgının etkilerini bertaraf etmek için harekete geçirildiği belirtilmişti. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yayınladığı destek tablosundaki rakamlarla bir hesap yapıldığında, sosyal yardımların 240 milyar TL'lik ekonomik paketin ancak %1,7 sine ulaştığı görülüyor. İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanan diğer destekler de eklendiğinde toplam 20,4 milyar TL'lik meblağın %8,5'inin halka ve emekçilere aktarıldığı anlaşıyor. Ekonomik kaynak paketinin %91,5'i işverenlere %8,5'i halka reva görüldü.

Kıdem Tazminatı Fonu yeniden gündemde

Cumhurbaşkanı Erdoğan 9 Haziran 2020 tarihinde, 2,5 ay sonra ilk yüz yüze yapılan kabine toplantısının ardından bazı açıklamalarda bulunarak, yeni normalleşme adımları ile birlikte ekonomi destek paketinin bazı

13.06.2020 İtibariyle Durum

	Ödeme Yapılan Hane/Kişi	Miktar (TL)
Sosyal Destek Programı (Faz 1) (Hane)	2.111.254	2.111.254.000
Sosyal Destek Programı (Faz 2) (Hane)	2.316.010	2.316.010.000
Sosyal Destek Programı (Faz 3) (Hane)	1.646.438	1.646.438.000
Kısa Çalışma Ödeneği	3.490.069	10.556.408.489
Nakdi Ücret Desteği	1.358.375	1.701.581.864
İşsizlik Ödeneği	717.911	2.071.032.826
TOPLAM		20.402.725.179

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

ayrıntılarını kamuoyu ile paylaştı.

Ardından Bakanların açıklamaları ve basına sızan haberlerle hükümetin ilgili pakette şu başlıklarda adım atmaya hazırlandığı ortaya çıkıyor:

- Kısa çalışma ödeneği sistemde bazı değişikliklerle devam ettirilecek,
- Ücretsiz izin uygulaması 3 ay daha sürdürülecek,
- 50 yaş üstü ve 25 yaş altı çalışanlarda, belirli süreli iş sözleşmesi yapılabilmesindeki kısıtlar gevşetilecek,
- Tamamlayıcı emeklilik sistemi (TES), 2022'de yürürlüğe sokulacak.

Erdoğan açıklamasında, bu emeklilik sis-

temi ile oluşacak fonun yine destekler için kullanılabileceğini ima ederken, paketin ayrıntılarının ilgili Bakanlar tarafından duyurulacağını söyledi. Daha sonra, hükümet yetkililerinin ve Bakanların işçi ve işveren taraflarıyla toplantılar yapması ve nabız yoklaması dikkat çekti.

Bu görüşmelerin içeriği ve basına sızan haberler, TES ile kıdem tazminatı fonunun birleştirileceği yönündeydi. Dolayısıyla hükümetin gündemine kıdem tazminatı fonu yeniden gelmiş oldu.

Henüz ayrıntıları hükümet tarafından kamuoyu ile paylaşılmamış olan bu paket ve kıdem tazminatı fonu konusu ile ilgili Petrol-İş, 11 Haziran 2020 tarihinde bir açıklama yayınlarak "kıdem tazminatı konusunda pandemi fırsatçılığı yapılmasın" mesajı verdi.

PANDEMİ FIRSATÇILIĞI YAPMAYIN KIDEM TAZMİNATI HAKKIMIZ KIRMIZI ÇİZGİMİZDİR

Dünya ve ülkemiz, pandemi nedeniyle olağanüstü koşullardan geçmektedir. Normalleşme adımlarının atılmaya başlanması, bu sürecin çalışma hayatında işçilere yaptığı olumsuz etkileri henüz ortadan kaldırmamıştır.

Aksine normalleşme ile birlikte oluşan ortamda, bazı işverenlerin bu durumu fırsata çevirme niyetlerini ortaya koyduğuna tanık olunmaktadır. İşçilerin bazı kazanılmış haklarının geri alınması girişimlerine pandemi süreci bahane edilmektedir.

Hükümetin henüz ayrıntılarını açıklamadığı İstihdam Kalkanı Paketi ve ar-

dından gündeme alacağını belirttiği bazı düzenlemeler, pandemi sürecindeki kayıplarımızı gidermeye değil aksine emekçilerin bazı haklarının kalıcı olarak ellerinden alınmasına dönüktür.

Belirli süreli iş sözleşmelerinin ve esnek çalışma modellerinin yaygınlaştırılması, işçinin rızası aranmadan tek taraflı ücretsiz izin uygulamasının sürdürülmesi, BES kesintilerini tamamen zorunlu hale getirecek "Tamamlayıcı Emeklilik Sigortası" gibi düzenlemeler işçilerin açık bir şekilde aleyhinedir.

Üstelik yapılan açıklamalardan anlaşıldığı üzere, Tamamlayıcı Emeklilik Si-

gortası sisteminde oluşacak fonun daha önce de gündeme getirilen kıdem tazminatı fonu ile entegre edileceği görülmektedir.

Hükümet bu niyetlerini, dün bazı işçi ve işveren örgütleri ile bir araya gelerek ortaya koymuş, deyim yerindeyse nabız yoklamıştır.

Ülkemiz sonuçları ekonomik ve toplumsal açıdan çok ağır olan bir süreçten geçmiştir. Salgın sürecinin etkileri ve ekonomideki yaşanan sıkıntılar ise devam etmektedir. Böyle bir dönemde, kıdem tazminatı fonunun yeniden gündeme getirilmesi asla kabul edilemez.

Kıdem tazminatı fonu, daha önce, bu hakkımızın geriletilmesi ve hatta tasfiye edilmesi amacının bir kılıfı yapılmıştır. Kıdem tazminatı hakkımızda herhangi bir geriye gidişe izin vermeyiz. Kıdem

tazminatı hakkı, işçi sınıfının esnetilemeyecek kırmızı çizgisidir.

Bu hakkımız geçmişte zaten budanmıştır. Yapılması gereken kıdem tazminatı fonu kurulması değil, kıdem tazminatında yıllar içinde elimizden alınan hakların geri verilmesidir.

Öte yandan, istihdamda esnekleşmeyi ve belirli süreli sözleşmeleri yaygınlaştıracak, ücretsiz izin dayatmasını uzatacak ya da kalıcılaştıracak, emeklilik sistemini özelleştirilmesine yarayacak ve BES kesintilerini zorunlu hale getirecek düzenlemelere de karşıyız.

Ekonomide ortaya çıkan finansman sorunlarını, işçinin kazanılmış haklarını tırpanlayarak ve alınteriyle kazandığımız ücretimizden yapılacak kesintilerle çözmeye çalışmayın. Bu nafiye bir çaba olacak, buna niyetlenenler karşısında işçi sınıfını ve sendikaları bulacaktır.

Söz konusu pakete, kıdem tazminatı fonu konusunda sendikaların itirazının yanı sıra bazı işverenlerin de mevcut sistemdeki gibi aylık %8,33'lük katkı vermek istemediği biliniyor. Dolayısıyla hükümetin bu düzenlemede, işverenlerin katkısını ciddi ölçüde düşürecek bir model üzerinde çalıştığı düşünüyor.

Diğer yandan, bu paketin en çok tartışılan yönü kıdem tazminatı fonu olsa da, emeklileri bekleyen bir başka tehlike var. Eğer belirli süreli iş sözleşmeleri yaygınlaştırılırsa, kıdem tazminatında fon sistemi olsun olmasın hak etme koşulları da zorlaşmış olacak. Ayrıca TES ile emeklilik hakkının kamusal niteliğinin aşındırılması riski bulunuyor.

TES ile emeklilik aylıklarındaki düşmenin, işçinin tasarruflarıyla tamamlanması hesabı yapılıyor.

İşçi konfederasyonlarının ve sendikaların, normalleşme döneminde gündeme getirilen bu ve benzeri paketlere karşı uyanık olması gerekiyor.

Üretimde ve ihracatta sert düşüş

Salgın, sadece dünyada değil ülkemizde de ekonomide çok olumsuz etkilerde bulundu. Türkiye, Avrupa ülkelerinden daha sonra ilk vakayı tespit ettiğinden, henüz Avrupa ve ABD'de oluşan ekonomik sarsıntının benzeri göstergelere yansımış değil.

Üretimde Yıllık Değişim (%)

	Ocak 2020	Şubat 2020	Mart 2020	Nisan 2020
Toplam sanayi	7,7	11,4	-1,0	-31,4
İmalat sanayi	7,9	12,2	-0,8	-33,2
Rafine edilmiş petrol ürünleri	17,1	6,2	7,2	-12,5
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	6,2	17,1	9,0	-16,2
İlaç ve eczacılık ürünleri	8,4	4,2	6,4	-4,9
Kauçuk ve plastik ürünler	8,3	12,6	2,0	-32,3

Kaynak: TÜİK

En son açıklanan 2020 ilk çeyrek büyüme rakamı, Ocak-Şubat-Mart aylarını içerdiği için henüz salgının etkileri bütünüyle bu veriye yansımada. Gayrisafi Milli Hasıla (GSYH), ilk çeyrekte bir önceki yıla göre %4,5 arttı. Bu büyüme, söylediğimiz nedenlerle, salgının daha erken etkili olmaya başladığı ülkelerdeki verilerle karşılaştırılabilir değil.

Salgının etkilerinin, Nisan ayından itibaren göstergelere net biçimde yansımaya başladığını varsayabiliriz. Nitekim hem üretim hem de ihracatta açıklanan son Nisan ayı verilerinde bu etki görülüyor.

Üretim

Toplam sanayi üretimi Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre, %31,4 gibi yüksek bir oranda düşüş gösterdi. İmalat sanayindeki düşüş, %33'ü aştı. Mart ayı verilerinde işaretleri alınmaya başlayan bu daralma, Nisan ayında hemen tüm sektörlerle sirayet etti.

Önce ihracat pazarlarının -özellikle Avrupa'nın- tümüyle çökmesi arkasından ülkemizde salgının başlamasının ardından iç pazarın ve tüketimin daralmasıyla, Nisan ayında üretimde önemli bir azalma yaşandı.

İşkolumuzda Tüpraş'ın belirleyici olduğu rafine edilmiş petrol ürünleri imalatında Nisan ayında %12,5 düşüş görüldü.

Kimyasallar ve kimyasal ürünlerde üretimde daralma, %16,2 düzeyinde gerçekleşirken, ilaç ve eczacılık ürünlerinde üretimde %4,9'luk bir azalma oldu. İlaçta beklenebileceği üzere üretim düşüşü sınırlı kaldı.

İşkolumuzda en fazla daralan alt sektör kauçuk ve plastik ürünler imalatı oldu. Bu alt sektörde, Nisan ayında %32,3'lük üretim düşüşü yaşandı. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, işkolumuzdaki diğer sektörlerle göre daha emek-yoğun niteliği bulunan kauçuk ve plastik ürünlerdeki üretim seyri, imalat sanayi ortalaması ile paralel gerçekleşiyor.

Öte yandan, kauçuk ve plastik ürünler alt sektöründe otomotiv sanayi ile bağlantılı işyerleri bulunuyor. Dünyada ve Türkiye'de en fazla daralan sektörlerin başında gelen otomotiv sanayinde çarkların durması, kauçuk ve plastik ürünler alt sektörünü ve buradaki otomotiv yan sanayii üretiminin de büyük ölçüde durmasına yol açtı. Bu işyerlerinde ancak eski siparişler için üretim yapılabilirdi.

Yurtdışı pazarların açılması ve toparlanmasıyla bağlı olarak üretimin yeniden hızlanmaya başlaması beklenebilir, ancak ikinci dalga ihtimali gerçekleştiği takdirde bu toparlanma aylarca gecikebilir.

İhracat

Ülkemiz ekonomisi açısından önemli bir finansman kaynağı olan ihracatın, dünya ticaretinin salgın nedeniyle yavaşlamasının ve dış pazarlarda karantina uygulamaları nedeniyle talep azalmasının etkisiyle hızla düştüğü görülüyor. Salgının Türkiye'nin ihracat yaptığı bölgelerde daha erken başlaması nedeniyle ihracat verilerine sadece Nisan ayı ile değil, Ocak-Nisan dönemi dikkate alınarak bakılması gerekiyor. Nitekim bu çerçevede bakıldığında Nisan ayında ihracattaki sert düşüşün işaretlerinin önceki aylarda alınmaya başladığı anlaşıyor.

Türkiye'nin ihracatı, Nisan ayında yıllık olarak %41,4 oranında geriledi. 2019 yılında Nisan ayında 15 milyar doların üzerinde olan ihracat tutarı, 2020 yılının aynı ayında 9 milyar dolara kadar düştü.

Ocak-Nisan dönemleri karşılaştırıldığında ise düşüş, önceki aylardaki görece iyi ihracat performansı nedeniyle, daha az oldu. 2020'nin ilk dört ayında ihracat, 2019 yılına göre %13,7 oranında geriledi.

Buna karşılık işkolumuzun toplam ihracatındaki düşüş, ihracattaki genel gerilemenin altında kaldı. Toplam kimya ihracatı, Nisan ayında %28,4 oranında düşerken, 2,3 milyar dolardan 1,6 milyar dolar seviyesine azaldı.

Ocak-Nisan döneminde ise kimya ihracatı, 2019'a göre 2020 yılında 8,5 milyar dolardan 7,5 milyar dolara geriledi.

Kimya işkolunda ihracattaki daralmanın daha az olması, dünyada salgın nedeniyle ihtiyaç duyulan bazı ürün gruplarında işkolumuzdaki ihracatın artmasından kaynaklandı. Eczacılık ürünleri, sabun ve hijyen maddeleri ihracatı hem yılın ilk dört aylık döneminde hem de Nisan ayında ciddi artış gösterdi. Yine benzer ürünlerin girdisi durumunda olan muhtelif kimyasal maddeler ihracatı da arttı. Bunlara ek olarak, Nisan ayında gübre ihracatının da arttığı görülüyor.

Diğer yandan, kauçuk ve kauçuktan eşya ile plastik ve plastikten eşya ihracatlarında ciddi gerileme gözlemlendi. Özellikle otomotiv yan

İşkolumuzda Fasillara Göre İhracat (Milyon \$)

FASIL NO	FASIL ADI	Ocak-Nisan 2019	Ocak-Nisan 2020	Ocak-Nisan Değişim (%)	2019 Nisan	2020 Nisan	Nisan Değişim (%)
27	MINERAL YAKITLAR, MINERAL YAĞLAR VE MUSTAHSALLARI, MUMLAR	2.746	1.917	-30,2	769	296	-61
28	İNORGANİK KİMYASAL MUSTAHSALLAR, ORGANİK, İNORGANİK BİLEŞİKLER	609	564	-7,4	164	145	-11
29	ORGANİK KİMYASAL MUSTAHSALLAR	213	166	-22,4	51	30	-41
30	ECZACILIK ÜRÜNLERİ	415	569	37,2	119	183	53
31	GÜBRELER	104	99	-4,5	10	26	166
32	DEBAGAT VE BOYACILIKTA KULLANILAN HULASA, BOYA, MACUN, SAKIZLAR	261	257	-1,5	68	51	-24
33	UÇUCU YAĞLAR, REZİNÖTLER, PARFÜMERİ, KOZMETİKLER VB	280	268	-4,1	74	58	-21
34	SABUNLAR, YÜZEY AKTİF ORGANİK MADDELER, YIKAMA-YAĞLAMA MADDE	268	321	20,0	69	96	39
35	ALBÜMİNOİD MADDELER, TUTKALLAR, ENZİMLER VB	65	74	13,4	17	16	-6
36	BARUT, PATLAYICI MADDELER, PİROTEKNİ MAMÜLLERİ, KİBRİT VB	8	7	-6,7	3	2	-28
37	FOTOGRAFÇILIKTA, SINEMACILIKTA KULLANILAN EŞYA	7	4	-35,3	2	1	-62
38	MUHTELİF KİMYASAL MADDELER	241	347	43,7	66	139	111
39	PLASTİK VE PLASTİKTEN MAMUL EŞYA	2.262	2.107	-6,8	590	458	-22
40	KAUÇUK VE KAUÇUKTAN EŞYA	991	788	-20,5	252	112	-55
	TOPLAM KİMYA İHRACATI	8.469	7.488	-11,6	2.253	1.613	-28
	TOPLAM İHRACAT	59.874	51.662	-13,7	15.341	8.990	-41
	İHRACAT İÇİNDE KİMYA SEKTÖRÜNÜN PAYI (%)	14,1	14,5		14,7	17,9	

Kaynak: TÜİK, Hesaplamalar Petrol-İş

sanayii işyerlerinin, ihracatındaki kesilme nedeniyle plastik ve kauçuk ürün ihracatının düştüğü anlaşıyor.

İhracat verilerinde dikkat çeken bir diğer nokta ise Nisan ayında işkolumuzun ihracatının toplam Türkiye ihracatı içindeki payının artması oldu. Küçülen pasta içerisinde kimya sektörünün payı, salgın sırasında ihtiyaç duyulan kimyasal ürün ve ilaçların ihracatının artmasından kaynaklı olarak arttı.

Hem Türkiye hem de işkolumuzdaki ihracatın, yurtdışı pazarlarda karantina uygulamalarının terk edilmesi ve normalleşme ile birlikte Haziran ayından itibaren toparlanması beklenebilir. Ancak, dünya ekonomisinin ciddi bir durgunluğa sürüklendiği düşünüldüğünde, ihracatın salgın öncesi seviyelerinin üzerine hızla çıkmasını beklememek gerekiyor.

İstihdamda salgın etkisi belirginleşiyor

TÜİK, 10 Haziran'da Mart ayı işgücü ve işsizlik göstergelerini açıkladı. TÜİK'in açıkladığı aylık veriler, önceki ve sonraki ayların da değerlendirildiği, üç ayın ağırlıklı ortalaması ile elde edildiği için Mart ayı göstergelerinde salgının etkilerinin ortaya çıkması

bekleniyordu. Bu etkiler, veri seti ayrıntılı olarak incelendiğinde ortaya çıkıyor. Ancak bu etkileri değerlendirmeden önce TÜİK'in Mart ayında işsizliği, üstelik istihdamın da azaldığı bir dönemde düşürmeyi başardığını not edelim.

TÜİK'e göre son bir yılda işsiz sayısı 573 bin kişi azaldı, işsizlik oranı ise 0,9 puan düşerek %13,2'ye geriledi. Tarım dışı işsizlik oranı %16,1'den %15'e düştü.

TÜİK işsizlik oranlarını, fiilen işsiz olanları işsizden saymadığı için kağıt üzerinde düşürmeyi başarıyor. TÜİK bunu, ülkemizde işgücü sayısını sürekli düşürerek yapıyor. İşsiz kalanlar, işgücünden çıkarılıyor. "Ben artık çeşitli nedenlerle çalışmaktan vazgeçtim, iş aramıyorum" diyenler, ya da son 1 ayda iş arama imkanı bulamayanlar (örneğin pandemi döneminde) TÜİK tarafından işsiz olarak sayılmıyor ve işgücü dışına çıkarılıyorlar. Bu yaklaşım nedeniyle, Şubat'tan Mart ayına, yani bir ay içinde 878 bin kişi, 2020 yılının ilk üç ayında 1,9 milyon kişi ve son bir yılda 2,2 milyon kişi işgücünün dışına çıkarıldı.

Türkiye'de işgücündeki nüfus hızla azaltılınca, işgücüne katılım oranı da Mart ayında

İŞGÜCÜ VE İŞSİZLİK GÖSTERGELERİ						
(bin kişi)	TOPLAM		ERKEK		KADIN	
	Mart 2019	Mart 2020	Mart 2019	Mart 2020	Mart 2019	Mart 2020
İşgücü	32.339	30.104	21.690	20.632	10.649	9.472
İstihdam	27.795	26.133	18.869	18.011	8.926	8.122
İşsiz	4.544	3.971	2.821	2.621	1.723	1.350
İşgücüne Katılım Oranı (%)	52,9	48,4	71,7	67,1	34,4	30,1
İstihdam Oranı (%)	45,4	42,0	62,4	58,6	28,8	25,8
İşsizlik Oranı (%)	14,1	13,2	13,0	12,7	16,2	14,3
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	16,1	15,0	14,5	14,1	19,8	17,1
Genç nüfusta işsizlik oranı (%)	25,2	24,6	23,3	23,2	28,4	27,2
İşgücüne Dahil Olmayanlar	28.838	32.112	8.540	10.121	20.298	21.991
Geniş İşsizlik	7.356	8.890	4.044	5.193	3.313	3.697
Geniş (Gerçek) İşsizlik Oranı (%)	21,2	26,2	17,9	23,1	27,3	32,1

Kaynak: TÜİK, Petrol-İş

bir önceki yıla göre 4,5 puan kadar düşerek %48,4'e geriledi.

Diğer yandan ülkemizde, işgücüne dahil edilmeyenler havuzu, nüfus artışının da etkisiyle şiştikçe şişiyor. Türkiye kapitalizmi, bu havuzdakileri istihdam etme kapasitesini giderek yitiriyor. Bu havuzdaki nüfus; son bir yılda 3,3 milyon kişi arttı. TÜİK bu kesimlere işsiz demiyor ve işgücü içinde göstermiyor ama, bu kesimler adlı adınca yedek işgücü ordusu...

Bu kesimlerin içerisinde iş bulmaktan ümidini kaybetmiş olanlar ve çeşitli nedenlere iş aramayanlar var. Kısacası, TÜİK bu kesimleri işsiz saymasa da, bu insanlar çalışmıyorlar yani işleri yok.

Aynı dönemde istihdamda da düşme yaşandı, son 1 yılda istihdam 1,7 milyon kişi azaldı. Bu azalmanın büyük kısmı, 900 bin kişi kadarı, hizmet sektöründeki daralmadan kaynaklandı. Bekleneceği üzere, özellikle salgınla birlikte hizmet sektöründe şiddetli daralma, istihdam kaybına yol açtı. Ancak istihdam azalırken işsizlik TÜİK'e göre artmadı. İşgücü oranını düşürerek ve işsizleri işsizden saymayarak TÜİK, işsizlik oranlarını düşürmeyi kağıt üzerinde matematiksel olarak başardı.

Geniş tanımlı işsizlik hesaplaması, TÜİK'in işgücü dışına çıkardığı ve işsizden saymadığı bu kesimlerin, diğer potansiyel işsizlerle birlikte işsiz sayısına eklenmesiyle bulunuyor.

Bu hesaplamaya göre işsizlik oranı düşmedi aksine hızlı biçimde yükseldi. Mart ayında işsizlik önceki aya göre, 1,7 puan; önceki yıla göre ise tam 5 puan arttı. İşsizlerin sayısı 8,9 milyona ulaştı, işsizlik oranı ise %26,2'ye çıktı. Kadınlarda bu oran %32'ye yükseldi.

Türkiye'de şu anda çalışmamasına rağmen iş aramadığını söyleyen 3,7 milyon kişi var. Bunlardan 1,2 milyonu iş aramaktan ümidini kaybettiğini belirtiyor. Kalanı farklı nedenlerle iş aramadığını söylüyor. Geniş tanımlı işsizlik 2009 Krizi'nde ulaştığı zirveye yaklaştı. Henüz salgının Mart ve Nisan ayı etkisi verilere yansımış durumda. Sonraki Nisan verilerinde, Mayıs ayı etkisini de görmüş olacağız. Dolayısıyla, geniş tanımlı işsizlikte ülkemizde, tüm zamanların rekorunun kırılacağını söyleyebiliriz.

TÜİK'in açıkladığı verilerde, salgın döneminin başka etkileri de görülebiliyor. Kısa çalışma ödeneği ve ücretsiz izin uygulaması, işten çıkarmaların ertelenmesine neden oldu ve bu sebeple belli bir çalışan kesimi işbaşında olmamasına rağmen işsiz de sayılmadı.

Buna göre, devletin hala istihdamda saydığı ama işinin başında olmayan kişilerin sayısı, Mart ayında salgının etkisiyle 3,6 milyona fırladı. Son bir yılda bu sayı, yaklaşık 2,8 milyon kişi arttı. Şubat'tan Mart'a sadece son bir aydaki yükseliş; 1,9 milyona ulaştı. Salgının ilerleyen aylarında Nisan ve Mayıs'ta, istihdamda sayılan ama işbaşı yapmayan çalışanların sayısı daha da artacak.

TÜİK, işbaşında olmayanları, 3 aydan kısa süre içinde işlerinin başına geri döneceklerse veya işten uzak kaldıkları süre zarfında maaş veya ücretlerinin en az %50 ve daha fazlasını almaya devam ediyorlarsa istihdamın içinde sayıyor.

Öte yandan bir başka gerçek var, bu kriterleri sağlamayanlar da yine TÜİK tarafından işsiz sayılmadılar işgücünün dışına çıkarıldılar. İşgücüne dahil olmayanların içerisinde niye işgücünde olmadıklarını bilemediğimiz nüfusta da bir yükselme var. Bu nüfus, son 1

yılda 918 bin, Şubat'tan Mart'a ise 375 bin kişi arttı.

Dolayısıyla, işbaşında olmayıp istihdamda sayılan kesimlerin bir bölümünü, potansiyel işsiz saymak gerekiyor. Ayrıca bu kesimin gelirlerinde ciddi bir azalma oldu.

Verilerde görülen bir başka pandemi etkisi ise fiili çalışma sürelerinin azalması. Haftalık ortalama çalışma süresi 2 saat dolayında düşerek 42,3 saate geriledi. Bu rakamların ayrıntısına bakıldığında ise azalmanın daha çok, 40 saat ve üzerinde çalışan ücretli sayısının azalmasından kaynaklandığı görülüyor.

Öte yandan vurgulanması gereken bir başka konu var, salgın koşullarında istese de insanlar iş arayamıyorlar, örneğin hizmet sektörü tümüyle kepenk indirdi. Yani hizmet sektöründe Nisan ve Mayıs aylarında başvurulacak iş yoktu.

Salgın döneminde, çalışabilir yaştaki nüfusun potansiyel işsizlerle birlikte üçte birinin işsiz olduğunu, bu kesimlerin içinde işini he-

nüz kaybetmemiş olanların ise gelirinde bir azalma yaşadığını ve ciddi bir gelecek kaygısı taşıdıklarını söyleyebiliriz.

Hükümet, ilgili düzenlemeleri 3 ay daha uzatıp, zaman kazanmaya çalışacak ve işsizlikte tabloyu kağıt üzerinde makyajlamayı sürdürecektir.

Bir diğer önemli husus ise normalleşme ile birlikte salgın öncesi döneme dönülmüş olmayacak. İşgücünden çekilenlerin ve işsiz kalanların bildiğimiz bir toparlanma dönemi ile birlikte yeniden iş bulmaları, iş bulsalar dahi önceki dönemde olduğu gibi tam zamanlı çalışmaları ve eski gelirlerini kazanmaları daha da zorlaşacak.

Emekçiler açısından yeni ve yakıcı bir gerçeklikle karşılaşmış olacağız. Eşitsizlikler daha görünür hale gelecek, yoksullaşma hızlanacak. Bu durumun da siyasal ve toplumsal sonuçları olacak.